№ 129 ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1 (13) **1878** ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1 (13) № 129

ԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք գիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կօպէկ:

„ՄՇԱԿ"

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

1878 Թուից

ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է ԱՄԵՆ ՕՐ, բացի տօն և տօներին հետևեալ օրերից:

Լրագրի ձևը և պրօգրամման նոյն են մնում: Մենք ստանում ենք ՍԵՓԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: «ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը 10 րուբլ է, կէս տարվանը 6 րուբլ: Գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ մէջ:

ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐՆԵՐԸ ծախվում են 5 կօպէկով հատը:

Օտար քաղաքներից պէտք է գիմել հետևեալ հասցէով՝ ТИФЛИСЪ Редакція «Мшакъ».

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Դարձեալ կանանց աշխատանքի մասին:—Ներքին տեսութիւն: Նամակ Շամախուցի: Ներքին լուրեր:—Արտաքին տեսութիւն: Լօրդ Դերբիի առեղնաքանութիւնը: Արտաքին լուրեր:—«Մշակի» հեռագիրներ:—Յայտարարութիւններ:—Տեղեկացոյց:—Բանասիրական: Արևելեան խնդրի լուծումն:

ԴԱՐՁԵԱԼ ԿԱՆԱՆՑ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԱՍԻՆ

—

Հայ վարժուհիների թիւր Թիֆլիսում, ինչպէս մեր նախընթաց յօդուածում ասացինք, այնքան շատացաւ, որ նոցանից շատերը չեն կարողանում պաշտօններ գըտնել: Հայ վարժուհիները պատրաստւում են ոչ թէ միայն հայ օրիորդաց ուսումնարաններում, այլ և ռուսի ինստիտուտում և իգական գիմնազիայում: Նոքա ամենքը չեն կարող օրիորդաց ուսումնարաններում իրանց համար պաշտօններ գտնել և շատ անգամ գանգատվում են, որ մնում են առանց որ և է պաշտօնի:

Իսկապէս հայ կանանց գանգատները անտեղի են: Եթէ նոքա չեն հետևում մօդային, եթէ նոքա ճշմարիտ կամենում են պարապմունք ունենալ և ոչ թէ պաշտօն ընդունել միայն ձևի համար, նոքա կարող են միշտ գործ գտնել:

Մեր բազմաթիւ ծխական դըպրոցների վարժապետները և վերակացուները, հոգևոր սեմինարիաների նախակրթական դասատուների ուսուցիչները և վերակացուները՝ մեծ մասամբ կիսակիրթ, աշակերտների վրա ոչինչ ազդեցութիւն չունեցող երիտասարդներ են: Այդ պաշտօնները կարող էին աջողութեամբ կատարել հայ կանայք, եթէ նրանք կամենային:

Ճշմարիտ է դեռ մեր արական ուսումնարաններից ոչ մէկի մէջ ընդունված չէ, որ ուսուցչի կամ վերակացուի պաշտօնը կինը կատարէր, բայց դրա պատճառը այն չէ, մեր կարծիքով, որ ուսումնարանների տեսչութիւնը անյարմար է գտնում այդ պաշտօնները կանանց յանձնել, այլ նոյն իսկ հայ կանայք են մեղաւոր, որովհետև նրանցից ոչ մէկը չէ ցանկացել այդ տեսակ պարապմունք ունենալ:

Որքան էլ մենք մեր մանկավարժ տեսուչներին անընդունակ համարէինք, որքան էլ նրանց մէջ պակասութիւններ գտնէինք, մենք նրանց երբէք մինչև այն աստիճան տգէտ և մանկավարժութեան հետ անծանօթ անձինք չենք համարում, որ նոքա չը հասկանային, թէ որքան անհրաժեշտ են մեր արական ուսումնարանների համար՝ կին ուսուցիչ և կին վերակացու: Ընտանեկան ազդեցութիւնը ընտանիքի մէջ կնոջն է պատկանում. նոյն ազդեցութիւնը կինը ունի և ուսումնարանի մէջ: Սա այնպիսի ճշմարտութիւն է, որ ամբողջ աշխարհի մանկավարժները վաղուց հասկացել են, բայց մենք, դժբաղդաբար, դեռ միջոց չենք ունեցել իրագործել:

Թող հայ կանայք ընդունեն վարժուհիների և վերակացուհիների պաշտօնները տղայոց ուսումնարաններում, և այն ժամանակ նրանք ոչ թէ միայն անկախ պարապմունք կունենան, այլ և մեծ ծառայութիւն արած կը լինեն մեր ազգային արական դպրոցներին:

Գանգատվելը, զարդակ փրազներ ասելը, մօդային հետևելը, աշխատող կնոջ քողի տակ ծածկվելը՝—շատ հեշտ է....

Ճշմարիտ աշխատանք ցանկանալ, գործի և գաղափարի համար գործել, աշխատել անկախ լինելու,—ահա՛ ինչ է հարկաւոր ճըշմարիտ կրթված հայ կանանց:

Վ. Տ.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

SOLUTION DE LA QUESTION D'ORIENT. —PARIS 1878.—Par un Publiciste d'Orient

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԽՆԴՐԻ ԼՈՒԾՈՒՄՆ:—ՓԱՐԻԶ 1878

—

Ասում էին որ Ադրիանուպօլսում կապված խաղաղութեան նախնական պայմանները վերջ դրին Օսմանեան տիրապետութեանը Եւրօպայում:

Այն ժամանակից ոչ մի նշանաւոր դէպք չը յայտնվեց, որ կարողանար սասանել պատերազմի հետևանքները: Բայց այնու ամենայնիւ ամեն օր աւելանում է այստեղ (Կ. Պօլսում) մեր ապագայի վերաբերութեամբ անհանգիստ տրամադրութիւնը: Մի տեսակ անխուսափելի վտանգ ճնշում է երկրի ապագայ վիճակի վրա:

Արդեօք, միմիայն իր ասիական նահանգներով սահմանափակված Օսմանեան պետութիւնը կը կարողանայ շարունակել իր գոյութիւնը առանց ենթարկվելու մեծամեծ փոփոխութիւններին: Ահա այն հարցը որ ամենքը դնում են և որ դարձել է այստեղ բոլոր խօսակցութիւնների առարկայ: Վերածնութեան փորձերի այդքան ողորմելի ձևով չաջողվելը, անկարողութեան և յուսահատութեան ամբողջ անցեալը, եւրօպական Թիւրքիայում արդէն խախտված իշխանութեան մնացորդները պահպանելու համար Բ. Դրան կողմից արած յուսահատական ջանքերից յետոյ անմիջապէս պատահած կործանումն, ապագայի համար փրկութեան որ և է պլանը կազմելու ընդունակ ոյժերի բացակայութիւնը,— այդ բոլորը ամենաբարձր աստիճանի է հասցնում ամենքի հոգեկան յուսահատութիւնը: Այդ անտանելի անգիտակցութեան մէջ բոլորի հայեացքները դարձրած են դէպի կոնգրէսը, և ամենքը միմեանց երկիւղով հարցնում են, արդեօք այս անգամ Եւրօպան կը կարողանայ համաձայնվել, տալով արևելեան խնդրին վերջնական լուծումն, որ երկրի դրութիւնը Թիւրքիայում այդքան անհրաժեշտութեամբ պահանջում է:

Ճշմարիտ է այժմեան ճգնաժամը նոյնքան հետևանք է ռուսաց զէնքերի յաղթութեան, որքան Եւրօպայի թուլութեան և անհեռատեսութեան, որ թէև համաձայնութեամբ Ռուսաստանի հետ դատապարտեց Թիւրքիայի կառավարչութիւնը Կ. Պօլսի կօնֆերէնցիայի ժամանակ, բայց այնու ամենայնիւ թողեց թէ երկիրը և թէ իր սեփական շահերը արևելքում պատերազմի բաղդին, որի հետևանքների մասին դըժուար չէր նախագուշակել:

Բայց Եւրօպան կոյր կը լինէր, եթէ այդ անմիջական պատճառների հետ միասին չը նկատէր և Թիւրքիային մշտապէս ճնշող խոր և անփախչելի թշուառութիւնների պատճառները: Օսմանեան պետութիւնը, համարձակ ասենք, վաղուց է որ դադարել է իր միջից քաղել կենսական տարրերը: Ղրիմի պատերազմից սկսած, որ չասենք աւելի վաղ, այդ ահագին մարմինը շարժվում է միմիայն օտար զօրութեան շնորհով: Մի կողմից սախված կերպարանափոխվելու անհրաժեշտութեամբ, իրացնելով եւրօպական ազգութիւնների գոյութեան հիմքը կազմող սկզբունքները, միւս կողմից յետ մղվելով կրօնական սկզբունքի անփոփոխութեամբ, որի վրա ինքն ամբողջապէս հիմնվում է, Թիւրքաց տէրութիւնը միայն նորանով պահպանեց իր գոյութիւնը որ Եւրօպայի բոլոր ձանձրալի պահանջներին պատասխանեց ընդդիմադրելով նրան անշարժութեան մի ճշմարիտ հրաշալի ոյժ:

Այդ է բացատրում այն պարբերական արիւնհեղութիւններ և սպանութիւններ, որոնք մահմետական խաչի բողոք էին այն բռնութիւնների դէմ որ նրան կրել էին տալիս քրիստոնէական քաղաքակրթութեան անունով և այն խառնաշփոթ վերանորոգութիւնները որոնք առաջուց դատապարտված էին մնում տառեր մնալ:

Անօգուտ կը լինէր վերաբերել Ղրիմի պատերազմի և փարիզի դաշնադրութեան ժամանակ կլզված յոյսերի չը կատարվելը միմիայն սուլթանների և Թիւրքիայում այդ ժամանակամիջոցում իշխանութիւն ունեցած պետական մարդկանց անընդունակութեանը և չար կամքին: Եթէ Ալի և Ֆուադ-փաշաները ոչինչ տևողական չը հիմնեցին, այդ այն պատճառով է որ նրանք անկարող յայտնվեցան և ոչ թէ չը կամեցան: Նրանք անտես չէին առել կայսրութեան թշուառ դրութիւնը, և կարելի է համարձակ ասել որ երբէք նրանք ցնորքներով չէին օրօրվում իրանց երկրի վաղ թէ ուշ լինելու վիճակի մասին: Նրանց երևող կեղծաւորութիւնը ծածկում էր մի մօտ ծանօթութիւն այն ախտի հետ, որ վարակել էր պետութեան սիրտը: Նրանց նպատակը միայն դրանումն էր կայանում որ քանի կարելի է յետաձգեն խելացի միջոցներով և կիսով չափ գործադրվող միջոցներով պետութեան համար այն ճակատագրական րօպէն, որից ազատվելը նրանք ոչինչ հնարք չէին գտնում: Նրանց յաջորդները աւելի բացարձակ կամ պակաս ճարպիկ յայտնվեցան: Այդ է պատճառը որ Բ. Դրան ունեցած առաջվայ հեղինակութիւնը շատ շուտ անհետացաւ նորա գործող անձերի հետ միասին: Այժմ սկսեցին աւելի պարզ աչքով նայել պետութեան մեքենայութեան վրա, որի բոլոր անիւները խանգարված էին կամ մաշված, և որ պէտք է կանգնէր այն արուեստական շարժման հետ, որ նա ստացել էր արևմտեքի դիպլօմատիայի և դրամագլուխների շնորհով:

Եթէ այդ վերջին պատերազմի ընթացքում Թիւրքերը կրկին ցոյց տուեցին իրանց նախկին վայրենի եռանդի մի մաս, այդ այն պատճառով է, որ միայն պատերազմի դաշտի վրա նրանք իրանց զգում են իրանց սեփական տարրի մէջ: Նրանք գնում էին պատերազմելու Աստուծոյ թշնամու դէմ, և մարտիրոսի պսակը ստանալու: Մահմետականը ծնունդով զինուորական է և նա իր արիւնը պարտական է տալ կրօնի պաշտպանութեան համար: Ուրիշ կողմից այն կապերը, որոնք մահմետական ընտանիքի գլխաւորին հօրը կապում են նոյն իսկ ընտանիքի հետ, շատ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՇԱՄԱԽՈՒՑ

22 յուլիսի

Քաղաքիս արևմտեան ծայրում բարձրանում է Ս. Աստուածածնի մայր եկեղեցին: Անգութ երկրաշարժը չէ խնայած և Աստուծու տաճարը: Ինչքան ճանապարհորդը առաջ զմայլւում էր այդ հնեայ շինութեան ճարտարապետութեան վրա, նոյնքան այժմ նա մի տխուր տպաւորութիւն է զգում նրա խարխուլ, կիսաւերակ դարձած պատերը նկատելով նրա գմբէթի վրա, որի միմիայն մի քանի ցանցառ տախտակներ են երևում այժմ օդի մէջ կախված, և չէ փողփողում քրիստոնէական եկեղեցու միակ նշանը՝ խաչը:

Իւրաքանչիւր մի քայլափոխ որ մօտեցնում է մարդուն դէպի այդ եկեղեցին, ծնեցնում է նրա մէջ ցաւալի յիշատակներ: Ահա այդ հսկայ կամարները, մտածում է մարդ, որոնց տակ մի ժամանակ սաղմոսի քաղցրիկ մեղեդիներն էին թնդում, իսկ այժմ հորթերի բառանչելու արձագանքն է լսվում: Բայց դարձնենք մեր աչքը այդ եկեղեցու վրայից և քննենք նրա շրջակայքը: Սակայն ի զուր է մեր աշխատանքը. մենք չենք կարող այստեղ գտնել ոչինչ մխիթարական, մեր աչքը դառնում է միայն մի աւերակից միւսի վրա, քարերի, հողի ամբողջ չեղջակոյտեր շրջապատում են մարդու: Անիծեալ քաղաք, ասում ես դու ինքդ քեզ, որ մինչև եկեղեցու սուրբ սեղանի առաջ անգամ հալածում են քեզ աւերակները: Եկեղեցին երկու կողմից այն է՝ արևելքից և հարաւից ազատ է պարիսպներից, իսկ արևմուտքից և հիւսիսից նա շրջապատած է քարի շինութիւններով:

—Ահա այդ երկու յարկանի տունը որ տեսնում ես այստեղ,—ասում է քեզ առաջնորդդ, ցոյց տալով հիւսիսային շինութեան վրա, որ բոլորովին խարխուլ է երևում,—այդ կոնսիստորիան է:

—Խեղճ մարդիկ,—մտածում ես դու կոնսիստորիայի ծառայողների գունատ դէմքը նկատելով,—որ ստիպված են այստեղ ծառայել և իւրաքանչիւր մի րոպէ իրանց կեանքը վտանգի է ենթարկված: Բայց ինչ է այն միւս աւերակ դարձած միյարկանի տունը, հարցնում ես դու մատնացոյց անելով արևմտեան շինութեան վրա:

—Ուսումնարան է պարոն, ուսումնարան, պատասխանում է նա:

—Ուսումնարան է, կրկնում ես դու զարմանքից ապշած կանգ առնելով, ուսումնարան է, բայց չէր կարելի արդեօք տեսնել այդ ուսումնարան կոչվածը:

—Ի՞նչու չէ, պատասխանում է քեզ առաջնորդդ և քարշում է քեզ դէպի այն կողմը: Փողոցի դռնից սկսած մինչև ուսումնարանի սեամը տարածված է մի հողի բլուր, որի տակ բակի բոլոր տարածութեամբ սփռված են անհագին սրածայր քարեր եկեղեցու աւերակներից մնացած: Այդ բլրի վրայով մի նեղ շաւիղ տանում է քեզ ուղղակի ուսումնարանի սենեակը, դու զգուշութեամբ առաջանում ես, որովհետև ամեն մի սխալ քայլ այդ շաւղի վրա շատ վտանգաւոր կարող էր լինել. եթէ մի փոքր սայթաքէ ոտքդ, այն ժամանակ բանդ բուսած է և դու կարող էիր գլորվել այն սրածայր քարերի վրա, որոնց ամենի էլ թէ գիտութեամբ և թէ գիպվածով սրածայր կողմերն են վերև ուղղած. դու ստիպված ես մի քանի պտոյտներ անել. այդ պտոյտներից մէկում երբ պատի տակից քերելով պիտի անցնես, ոտքիդ տակ ընկած է մի խոր ջրհոր, և եթէ առաջնորդդ չը զգուշացնէր քեզ, դու գուցէ գլորված լինէիր այդ ջրհորի մէջ: Բայց վերջապէս ազատվում ես այդ տարտարոսից և հասնում ուսումնարանի սեամին. դու կանգնում ես մի փոքր հանգիստ առնելու և չորս կողմդ դիտելու: Դրսից այդ ուսումնարան ասուած աւերակը ներկայացնում է մի բաւական մեծ անշնորհք շէնք: Պատի վրա գտնված անմաքրութիւնները և աղտեղութիւնները զզւանք են ազդում: Հարաւային կողմից փչած գարշելի զզուահոտութիւնը տակն ու վրա է անում մարդու սիրտը: Մի դուռ միայն ներս է տանում այդ ուսումնարանի մէջ և այդ դռան առաջ ես նստած է քարտաշը, նա անհագին քարէ բլուրներ իր առաջ դարսած տաշում է, որոնց փշրանքները ուսումնարանի կոտրված պատուհաններից և դռնից անձրևի նման ներս տեղալով ուսումնարանի տախտակամածի վրա, անհագին դղրդոց են պատճառում, որոնք բարեբաղդաբար անհետանում են աշակերտների գռալով ու կոչումով. ուսումնարանի պատուհանները զուրկ են բոլորովին ապակիներից: Թէ բակի և թէ փողոցի աղտեղութիւնքը, քամու միջնորդութեամբ և այդ պատուհանների շնորհիւ ներս են թափվում ուսումնարանի մէջ:

Դու ներս ես մտնում ուսումնարան:

Առաջին անգամ մի թանձր մառախուղ պատում է քո աչքերդ, դու ոչինչ չես կարողանում որոշել, և որովհետև հոտառութիւնը ազատ է լինում ուստի դու զգում ես մի կծու և գարշելի հոտ, որ խեղդում է մարդու շնչաւորութիւնը, և ստիպված ընկերացնում է հազող աշակերտների հետ: Մթութեան պատճառը ուսումնարանի երկու կողմի պատուհաններից մտնող և տախտակամածի վրա չերտերով բազմած թօզն է, որ մի փոքրիկ հողմից կամ աշակերտների երթևեկութենից բարձրանալով օդի մէջ, սենեակի մթնոլորտը պատում է թանձր մառախուղով, իսկ անախորժ հոտը առաջանում է աշակերտների անտանելի կեղտոտութենից և պատերից կաթիլ կաթիլ ծորող խոնաւութենից: Մի բարակ տախտակի միմեանցից անջատված ծածկոյ երկու մասն է բաժանում այդ սենեակը. աւելի մեծ մասը ինչպէս երևում է նախակրթարանն է, իսկ փոքրը առաջին դասատունը: Պատերը (եթէ կարելի էր պատ անունը տալ) ինչպէս երևում է ծեփված են եղել ցեխով, որոնց տեղ այժմ դուրս են ցցված սրածայր քարերը, և պատի մի կողմն արդէն փլած է, որից ամեն մի րոպէ իւրաքանչիւր շարժման ժամանակ վեր են բարձրանում թօզի պըտոյտները: Պատերի մէջ թողած են ծակեր, որոնց պատուհան անուն են տալիս և ամառ ու ձմեռ այդ պատուհանները բաց են լինում. ով կամենում է մի գաղափար կազմել ցրտից տանջվողների վրա թող ձմեռը մտնէր այդ սենեակը և տեսնէր թէ ինչպէս այդ չարաճճիները կուչ եկած դողում են ցրտից: Ուսումնարանի մէջ դու չես կարող նկատել ոչ սեղան և ոչ աթոռ ուսուցչի համար: Սենեակի մի անկիւնում դրած է մի խայտաճամուկ գրատախտակ, որի մի թևը ոտք չունենալու պատճառով յենվում է տախտակամածի վրա. իսկ միւսը ծածանում է օդի մէջ: Կաւիճի տեղ գրատախտակի սրաւոր ծայրին դրած է պատերի միջից հանած մի կտոր սպիտակ փըցխուն հող. աշակերտների նստարանները և սեղանները դարսած են քառանկիւնաձև. ահա այստեղ է ճշմարիտ ծիծաղելի տեսարանը, եթէ սիրտ կանես մի ժամ գոնէ ականատես լինելու նրան: Ուսումնարանի մէջ դու ոչինչ չես նկատում, միայն տեսնում ես փոքրիկ գլուխներ, որ ճընճղուկի ձագերի նման գլուխները դուրս բերելով սեղանի միջից, բերանները բաց միայն մի ձայն են հանում, որոնց մէջ երբեմն միանում է ապտակի շրխփոցը և հայհոյանքի դղրդիւնը: Նրանցից մի քանիսը հաց են ուտում, մի քանիսը ճանճ են որսում, մի քանիսն էլ քնում են իսկ միւսները կռւում են կամ դաս են ասում: Սրանք աշակերտներ չեն այլ ինչպէս ասում են Աստուծու մի պատիժ ու պատուհաս. ոտները բաց, երեսները կեղտոտ, գլուխները վիրաւոր, իւրաքանչիւրի պարանոցով մի քուրձի պատառ անցուցած գերութիւն վարվող որբերի են նմանվում: Սրանց սեղանները և նստարանները իրանց կատարելատիպերն են. սեղանները անունով են միայն սեղան. մէկի ոտքը չը կայ, միւսի վրայի տախտակն է անհետացել, երրորդը նըստարանի տեղ է ծառայում, չորրորդի կէս մասը աշակերտները ձմեռը փայտ չունենալու համար այրել են, իսկ նստարանների վրայից եթէ նըստարան անունը վեր առնես, այն ժամանակ դու կը նկատես մի ջախջախված տախտակի կտոր, որ հոգաբարձուք բերելով ուսումնարան մկրտել են և նստարան անունը տուել և որոնց տակ երկու կողմից հաստ ձողեր, կամ մեծ քարեր դարսելով նստարան են ձևացրել: Պատահում է շատ ժամանակ որ այդ ձողերից մէկը երկար, իսկ միւսը կարճ լինելով, աշակերտի մէկը մինչև ոտները բարձրանում է սեղանի վրա, մինչդեռ միւսի հազիւ թէ գլուխն է երևում սեղանի տակից, քաղցր ճռվողցի ժամանակ երբ այդ չարերից մէկը անզգուշութեամբ շարժում է նստարանը, ձողերը խախտվում են իրանց տեղից և վերևի աշակերտը գլորվելով ներքևի աշակերտի վրա այնպիսի մի խառնափնթորութիւն են կազմում որ գլուխ պիտի լինի դիմանալու: Մէկի քիթը, միւսի գլուխը արնաթաթախ հազիւ կարողանում են ազատվել այդ անդունդից: Բայց կարծեմ եթէ այդպէս երկարօրէն շարունակենք նկարագրել այդ ուսումնարանի դրութիւնը քիչ թուղթ ու թանաք չը պիտի գործածէինք, ուրեմն թողնելով այդ կատարեալ Բաբելոնը իր բոլոր փառահեղութեամբ, իր սարդի բոյներով, քանդված առաստաղով, իր աւլով ճաւլով, իր գէր մկներով, դառնանք սրանց առաջնորդող անձինքներին: Առաջի անգամ երբ ներս ես մտնում ուսումնարան դեռ մթութեան պատճառով ոչինչ չը կարողանալով որոշել, աշակերտաց խառնաշփոթ ձայների մէջ լսում ես մի բամբ ձայն, բայց երբ տեսութիւնդ կամաց կամաց պարզվում է դու կարողանում ես նկատել թօզի մէջ փայլող մի սպիտակ բան, այդ վարժապետի գունտ կատարն է, յետոյ երևան են գալիս նրա երկայն միրուքը, դուրս ցցված ճակատը, խոր ընկած աչքերը և վերջապէս նրա հսկայ հասակը: Նա դաս է ասում, միրուքը, բեխերը, ունքերը թաղված են բոլորովին թօզի մէջ, նրա դասատուութեան առարկան այսօր հայոց պատմութենից է: Նա հրամայում է աշակերտներին որ կէս օրից յետոյ ժողովվեն անգիր սովորելու հայոց պատմութիւնը այսինքն՝ «Եւ երբ Տիգրանը տեղեկացաւ-ից» մինչև «անուանվեցին Վիշապազունքը:» Բայց այդ պարոն վարժապետի քաջագործութեան մասին մենք կը պատմենք առանձին նամակով: Միւս դասատանը դաս է ասում մի նիհար և գունատ երիտասարդ որ բոլորովին թաղված է երևում թօզի մէջ: Դեռ ես վարժապետը դաս է ասում երբ յանկարծ ներս է վազում դրան մէջ ծառան. «վարժապետ այսպէս բան կը լինի, գոռում է նա, այս շան որդիները, ասում է նա ցոյց տալով աշակերտների վրա, տեսնում ես գլուխս ինչ օյին են բերում, հայաթը սել ու սու են արել: Տեսէք, դառնում է նա աշակերտներին, ձեր հերը կանիծեմ եթէ մէկ էլ տեսել եմ ձեզ այնտեղից ջուր խմելիս:» Ծառան դեռ ես խօսքը չը վերջացրած սենեակի դրան մէջ նկարվում է մի անախորժ դէմք երկայն փափախը գլխին, նա առանց փափախը վեր առնելու, բաշմաղների կրունկների վրա պտտելով, ձեռքերը կոտրատելով մօտենում է աշակերտներից մէկին և առանց նկատելու որ դասը արգելում է, առաջ է անցնում:

—Աղա Ղազարով փողը բերալ ես:

—Չէ Ջավատ աբեր, պատասխանում է Ղազարով կոչվածը, հերս ասեց եքուց կը տամ:

—Նա եքուց կը տայ. լաւ ես ասում. կարող ա բազարբմը լողլայ լողլայ չուռ գալ, հիմի չի ուզում փողը տալ, դէ որ աթանց խլաւ տիւսեկ քինա, ագանամ մինալ աստեղ ուր ես կոխալ ոտդ կը կոտրամ: Աշակերտը ժողովում է իր գրքերը, իսկ պ. Ջաւադը որ հոգաբարձու է, դառնում է միւսին, մէկէլին միշտ փափախը գլխին և մի երկու ժամ պարապվելով այսպէս, դուրս է

թյլ են: Պատերազմը չէ, մահմետականի այդ ամենասուրբ պարտաւորութիւնը, որ նրան վախեցնում է, նրան նոյնպէս չեն վախեցնում ամեն տեսակ զրկանքներ, որ նա կրում է աւելի լաւ քան թէ աշխարհի որ և է զինուոր,—դա ամենալուսաւոր կողմն է մահմետական կեանքի,—բայց ինչ որ թիւրքի համար զզվելի է, ինչ որ նա անկարող է կատարել՝ այդ կանոնաւոր և գործունեայ վարչութեան խաղաղական աշխատանքներն են: Ամենաչնչին ջանք, ամենափոքր գործ նրան ծանր է թվում, եթէ միայն այդ գործը կամ աշխատանքը հրամայված չէ կրօնից, կամ մահմետականը աչքի առաջ չունի անչափ մեծ վարձատրութիւն իր կատարած աննշան ծառայութեան համար: Պատճառը այն է որ թիւրքը կարծում է թէ ինքն ստեղծված է հրամայելու և ուրիշ ազգերի հաշւով ապրելու համար, որոնք նուաճել է նրա զէնքերի ոյժը: Սորանից է ծագում այն ինքնահաւանութիւնը և հպարտութիւնը որ յատկանիշ է ամեն թիւրքին, զորանից է ծագում և նրա կատարեալ անընդունակութիւնը ծնել և կազմակերպել այն ամենը որ չէ մտնում խալամի աւանդութիւնների և երեխայութենից նրա մէջ դրոշմված կրօնական դաստիարակութեան շրջանակների մէջ:

Եւրոպան դեռ շատ մութ կերպով է ճանաչում Թիւրքաց տիրապետութեան անկման անբուժելի պատճառները, որոնք ակներև յայտնվեցան եւրոպական Թիւրքիայում վերջին քսան և հինգ տարվայ ընթացքում: Եւ այդ մեծ դժբաղդութիւն է, որովհետև այդ անգիտութիւնը ծնեցրեց այն ցնորքները, որոնք այդքան կործանիչ հանդիսացան թէ Թիւրքիայի ապագայի համար և թէ աշխարհի խաղաղութեան համար, ցնորքները, որոնցով եւրոպական դիպլոմատիան օրօրվեցաւ այդքան երկար ժամանակ, սկսած Ղրիմի պատերազմից մինչև Կ. Պօլսի վերջին կօնֆէրէնցիա:

Ինչքան դժբաղդութիւններ, ինչքան արիւն կը խնայէր մարդկութիւնը, ինչքան վտանգներից այսօր կազատվէր նա, եթէ երկարատև փորձերից յետոյ Անգլիան ուզենար հրաժարվել իր աւանդական քաղաքականութեանը կուրօրէն հետևելուց և հակումն ցոյց տար միանալ Ռուսաստանի հետ, որպէս զի միացած ոյժերով պարտաւորեցնէին Բ. Դրանը ընդունել փրկարար հովանաւորութիւնը, ուով և միջոց կը տային Թիւրքիային հետևել ապագայում խաղաղ զարգացման ճանապարհին:

Պէտք է խոստովանել որ Ռուսաստանը միակ էր որ ըմբռնել էր ցաւի բուն պատճառը: Նա այդ ցաւի ամբողջ նշանակութիւնը կշռել էր և նրանից, որպէս օգնական միջոցներից օգտվելով, ձգտում էր իր մտադրված նպատակին: Մինչև այսօր դեռ գտնվում են Եւրոպայում պետական նշանաւոր, հռչակված մարդիկ, ծանր գրողներ, որոնք հիմնում են իրանց երազական յոյսերը օսմանեան ս ա հ մ ա ն ա դ ր ո ւ թ ե ա ն վրա, կարծելով ստեղծել որ և է կենսական կազմակերպութիւն այնպիսի մի քաղաքական հիմնարկութեան միջնորդութեամբ, որ մինչև այժմ ոչինչ չը կարողացաւ արդիւնաւորել, բացի յուսահատութենից և աւերակներից:

Բայց բաւական է ճշգութեամբ ուսումնասիրել Թիւրքաց տարրի էութիւնը այդ ցնորքներից կատարելապէս ազատվելու համար: Թիւրքը չէ նմանվում աշխարհի ոչ մի ուրիշ ցեղին. մինչև անգամ ցեղի կամ ազգութեան գաղափարը ոչ թէ միայն օտար են նրան, բայց և վերին աստիճանի հակակրական: Փոքր ինչ չափազանցութիւն անելով, կարելի էր համեմատել թիւրք տարրը կաթօլիկ կղերականութեան հետ, բաց առնելով այն դիսցիպլինան, որ տիրապետում է կաթօլիկ կղերի մէջ կուսակրօնութեան շնորհով: Թիւրքը (մի անուն որ ինքն չէ սիրում իրան վերաբերել), ոչ թէ միայն մահմետական է, բայց միմիայն մ ա հ մ ե տ ա կ ա ն, ինչ ցեղին, ինչ ծագման, ինչ ազգութեան և պատկանէր նա: Նա ազգութիւն չէ կազմում, այլ կազմում է մի կրօնական միաբանութիւն, որի կրօնական սկզբունքի մէջ ջնջվում, անհետանում են ամեն տեսակ անտարբերութիւնները: Նա շատ ծանր կերպով համարում է Սիրիայի և Սպանիայի հին արաբներին, որպէս իր նախահայրեր, և պարծենում է նրանց կորցրած փառքով:

Զրկեցէք, մերկացրէք թիւրքին իր մահմետական յատկութենից,—նա կորցնում է իր նշանակութիւնը, նա այլ ևս չէ պատկանում մարդկութեան ոչ մի ընտանիքին, նա այլ ևս ոչինչ չէ, եթէ միայն նա չընդունի քրիստոնէութիւնը.... Եւ այն ժամանակ նրան մնում է միայն կուլ գնալ քրիստոնէական մի որ և է ազգութեան մէջ: Թիւրքի կրօնը կազմում է նրա ամբողջ էութիւնը և տարածվում է նրա ամբողջ գոյութեան վրա. նա ամփոփում է ինչպէս նրա ամբողջ անցեալը, այնպէս էլ նրա ամբողջ ապագան: Սկսած քաղաքական կեանքի ամենանշանաւոր գործողութիւններից մինչև մասնաւոր կեանքի ամենաչնչին մանրամասնութիւնները՝ վարչութիւնը, դատարանը, պատերազմը, սեփականութիւնը, ընտանիքը, սովորութիւնը, ճաշը և տնային տնտեսութիւնը, հագուստը,—բոլորը ենթարկված է շ ա ր ի ա թ ի կրօնական օրէնքի խիստ կանոնագրութեանը: Նա ինքն քահանայ է և վարում է իր քահանայութիւնը, քահանայագործում է, կրօնի վարդապետի բացակայութեամբ: Իսկ այդ կրօնական սիստեմը, այդ կրօնական խիստ համակարգութիւնը, որ ամեն բան նախատեսել է, առաջուց ամեն բան կարգադրել է՝ ափոփոխ է ինչպէս ժողովրդի խըճմտանքի վերաբերութեամբ, այնպէս էլ վարչութեան և քաղաքականութեան վերաբերութեամբ: Այժմ հասկանալի է, թէ ինչ է նշանակում թիւրքի համար վ ե ր ա ն ո ր ո գ ո ւ թ ի ւ ն (րէֆօրմ) բառը: Ի՞նչ բնաւորութեան և լինի այդ վերանորոգութիւնը, ինչ առարկային և վերաբերվէր՝ նա մի արատ է որ դիպչում է կրօնին, նա ձըգտում է, մի խօսքով, մահմետականութիւնը քրիստոնէութեամբ փոխարինել: Ոչ մի մահմետական պաշտօնեայ չէք գտնի որ համոզված լինելով այդ ճշմարտութեան մէջ, համաձայնվէր կամաւոր և անկեղծ կերպով դառնալ գործիք և տարածող նորութեան:

(Կը շարունակվի)

գալիս, առանց նկատելու որ իր գեղեցիկ բուխարայ գդակը խարաբ ա լիել ատատաղից թափված աղտեղութենով։

Այդ պարոնների գործունէութեան մասին կը խօսեմ մանրամասնաբար միւս նամակովս, որովհետև, առանց նրան էլ շատ երկարացաւ մեր այս յօդուածը։

Ա. Զախարեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Ներկայ համարում տպում ենք «Solution de la question d'Orient» ֆրանսիական բրօշիւրի թարգմանութեան սկիզբը։ Բրօշիւրը գրված է Կ. Պօլսում մի անյայտ հեղինակից, և հրատարակված է փարիզում։ Նա գրված է յունիս ամսին ներկայ թւի, ուրեմն կօնգրէսի վերջանալուց առաջ։

—

ԻԳԴԻՐԻՑ մեզ հաղորդում են, որ այնտեղի ուսումնարանը չը նայելով, որ 3000 ր. դրամագլուխ ունէ, շատ աղորմելի դրութեան մէջ է։ Ոչ ոք չը գիտէ շահեցնում են դրամագլուխը թէ ոչ։ Ժողովուրդը շատ անտարբեր է դէպի ուսումնարանը։

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ հաղորդում են, որ տեղացիք ստորագրութեամբ փող են հաւաքում Բէալական ուսումնարան բաց անելու նպատակով։ Ստորագրութեանը մասնակցում են և մահմետականները։ Արդէն 2500 րուբլ հաւաքված է։

—

ՔՈՒԹԱՅԻՍԻՑ մեզ հասաւ մի տխուր լուր, որ ցաւ կը պատճառի բոլոր այն մարդկերանց որոնք հետևում էին մեր թատրոնական գործի զարգացմանը, նորա սկսվելու ժամանակներից։ Յուլիսի 24-ին առաւօտը այնտեղ վախճանվեցաւ թոքային բարակացաւից տաղանդաւոր դերասանուհի, տ. Քէթէվան Մեհրաբեան կարինեանց, որ ծանօթ էր Թիֆլիսի հասարակութեանը տ. Արամեանցի անունով։ Ծիկինը ծնվեցաւ 1851 թւին։ Նրա ծնողների ազգանունը Նազարեանց էր։ Նա դաստիարակվեցաւ մի իշխանուհի Արգուտինսկու մօտ, Թիֆլիսում, որ նրան ընդունել էր, որպէս իր որդեգրուհին։ Բայց երբ 1865 թւին ծեր կին վախճանվեցաւ, աղջիկը մնաց անօգնական և կտոր հացի կարօտ։ Այդ ժամանակ սկսվեցան Թիֆլիսում առաջին հայերէն ներկայացումները։ Օրիորդ Նազարեանց Արամեանցի անունով ընդունվեցաւ հայ սիրողների, առաջ կարինեանցի խումբի մէջ՝ յետոյ Չմշկեանի առաջնորդութեամբ կազմված խումբի մէջ։ Այդտեղ նա կատարելապէս յայտնեց իր տաղանդը ժամանակակից կեանքի հայոց պիէսաների մէջ, մանաւանդ Գ. Սունդուկեանցի պիէսաներում։ «Պէպօի» մէջ նա խաղաց մեծ աջողութեամբ Շուշանի դերը, «Խաթաբալայի» մէջ Քեթևանի դերը, «Էլի մէկ զոհի մէջ» Բարբարէի դերը։ Նա խաղաց և հայերէն թարգմանված Օստրովսկու մի քանի պիէսաներում։ Բայց մի քանի տարուց յետոյ սկսեց յայտնվել մեր դերասանուհու մէջ անբուժելի ցաւի, թոխախտի նշոյլը։ Նրան խորհուրդ տուեցին թողնել Թիֆլիս։ Նա գնտեղվեցաւ Քութայիսում, որտեղ սկսեց ապրել Ս. Կարինեանց երիտասարդի հետ, որին վաղուց սիրում էր և որի հետ նա շուտով պսակվեց։ Ջերմ սրտով սիրելով բեմը, նա Քութայիսումն էլ չը կարողացաւ անգործ մնալ և սկսեց մասնակցել վրաց թատրոնական ներկայացումներին։ Նա կազմակերպում էր վրաց ներկայացումները և Քութայիսի վրաց թատրոնը բաւական առաջացաւ նրա ջանքերով։ Բայց 1876 թւից սաստկացող թոքախտը արգելեց նրան մասնակցել իր սիրած գործին։ Այդ թւից նա արագ քայլերով մօտենում էր դէպի գերեզմանը։ Նրա թաղմանը ներկայ էր մի փոքրիկ խումբ նրա պաշտողների, որոնք եկել էին վերջին պարտքը տալ իրանց բարեկամին։

—

«Тифл. Вѣстн.» լրագիրը լսել է, որ նոր հաւաքված միլիցիականները կրկին արձակվում են իրանց տները։

—

«Մշակ» լրագրին հինգ ամսով գրվել ցանկացողները, այսինքն օգոստոսի 1-ից, մինչև յունվարի 1-ը 1879 թւի, պէտք է վճարեն 5 րուբլ։

—

Խմբագրութեան մէջ ստացվեցաւ 5 րուբլ Դավրէժից յօգուտ Վանի «Արարատեան» ընկերութեան։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԼՕՐԴ ԴԷՐԲԻԻ ԱՏԵՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

—

(Շարունակութիւն և վերջ)

«Շատերը յիշեցնում են ինձ Հնդկաստանի տէրութիւնների անցեալ վիճակը, բայց այդ չէ յարմարվի ներկայ հանգամանքներին, որովհետև ոչ միայն պէտք է ի նկատի ունենալ երկրի ընդարձակութեան տարբերութիւնը, այլ և այս տարբերութիւնը կայ երկուսի մէջ որ մի օտար տէրութեան ազդեցութիւնը կամ միջամտութիւնը Հնդկաստանի նահանգներում գրեթէ անկարելի է։ Ոչ մէկ եւրօպական տէրութիւն չէ կարող յայտնի ագէնտներ ունենալ Հնդկաստանի տեղական մի դատարանի մէջ։ Եթէ մի այդպիսի ագէնտ երևի Միսօրում կամ Հէյդէրաբադում, իսկոյն կը ստիպվի թողնել և հեռանալ։ Բայց այդպէս չէ Թիւրքիայում։ Մեծ տէրութիւնները, ինչպէս առաջ, այսուհետև էլ կունենան Կ. Պօլսում իրանց դեսպանները, որոնց հիւպատոսները և ագէնտները ցրված են նահանգներում և ինչպէս որ երկար ժամանակներից ի վեր արել են միշտ, կը միջամտեն տեղական ադմինիստրացիայի շատ խնդիրներին։ Անգլիայի բացառիկ դիրքը ի հարկէ ուրիշների նախանձը կը գրգռի. սուլթանի խորհրդականները միշտ կը մտածեն և հոգս կանեն թէ մենք վաղ թէ ուշ կը տիրենք իրանց երկրին և ես սարսափում եմ մտածելով թէ շատ հաւանական է որ սուլթանը ձեր խորհրդին հակառակ դրված որ և իցէ խորհրդի աւելի կը հաւանի։

«Եթէ պաշտպանում էք Թիւրքիային մի արտաքին յարձակումի դէմ և բացի խորհուրդներ տալը, ոչինչ չէք անում նըրքին ադմինիստրացիայի վերաբերութեամբ, դուք պատասխանատու կը լինէք մի այնպիսի կառավարութեան պահպանութեան համար որ հաւանականօրէն շատ վատ կը լինի. բայց եթէ ձեռնարկում էք նըրքին ադմինիստրացիայի վերանորոգութեան, այդ չէք կարող ազդու կերպով գործադրել—և գործադրելը անհնար է—բաժանված իշխանութիւններով և առանց այնպիսի կառավարական իրաւունքի որ ամենքից էլ ընդունված լինի։ Հետևապէս դուք գտնվում էք մէկ զառիվայր տեղի վրա ուր սահելով պիտի առաջ գնաք դէպի այդ երկրի Անգլիայի հետ միացնելը։ Մի՞թէ այլ տէրութիւնները կը հաւանեն այդպիսի կարգադրութեան։ Ես ոչինչ չեմ ասում Ռուսաստանի վերաբերութեամբ։ Ասենք թէ Աւստրիան և Գերմանիան էլ կը համաձայնվեն։ Բայց դէնը Ֆրանսիա կայ որի հետ Անգլիայի ամեն պետական մարդիկը կէս դարուց ի վեր աշխատած են համաձայնութեամբ և կատարեալ բարեկամութեամբ գործել։ Ես սարսափում եմ երբ մտածում եմ որ թէպէտ Ֆրանսիական կառավարութիւնը այնչափ յարգում է իրան որ չէ բողոքում մի կատարված իրողութեան (fait accompli) դէմ, բայց Ֆրանսիական խրաքանչիւր մինիստրի և Ֆրանսիայում խրաքանչիւր կուսակցութեան մտքի մէջ կը մնայ այն համոզումը թէ մենք արևելքում մէկ աստիճան աւելի առաջացանք քան թէ ֆրանսիացիները։ Կայ նաև Իտալիան որի համար մենք միշտ քարոզում ենք թէ մեծ համակրութիւն ունենք։

«Մի այլ կէտ ևս կայ որ հարկաւոր է ի նկատի ունենալ։ Ձեր ապահովութիւնը մէկ տէրութեան դէմ միայն պաշտպանելու համար է։ Թիւրքիան պէտք է որ ազատ լինի իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ դէպի ամեն տէրութիւնները, բացի Ռուսաստանը։ Ես հարցնում եմ այսպիսի խնդիրների հմուտ և փորձառու մարդկերանց թէ այդ տեսակ կարգադրութիւնը պատճառ չէ՞ դառնայ շփոթութիւնների և անգործադրելի չէ՞ լինի։

Բայց եթէ այդ բոլոր դժուարութիւնները յաղթվեն, եթէ Ռուսաստանը ամենևին արգելք չի հանի, եթէ Ֆրանսիան մոռանայ իր նախանձը, եթէ Բ. Դուռը, մեր յուսացածին հակառակ, առանց որ և իցէ նկատողութեան ինքն իրան յանձնէ մեր ձեռքին և եթէ մենք ճշմարիտ տէր լինենք այդ երկրին, մեզ համար շահաւո՞ր կը լինի թէ վնասակար. մեր զօրանալո՞ւ պատճառ կը լինի թէ տկարանալու։ Մտածեցէք թէ ինչ ահագին ընդարձակութիւն ունեցող բաժին կընկնի ձեզ. այդ երկիրը աւելի մեծ է քան թէ Ֆրանսիան, Իտալիան և Սպանիան միասին։ Մեր տկարութիւնը և ճշմարիտ դժուարութիւնը նրանում կը լինի, եթէ պատահի պատերազմ անել, որ մենք կը ստիպվենք մեր ունեցած բոլոր ոյժը բաժանել այդ երկրի ընդարձակութեան վրա։ Մենք ամենքս էլ յիշում ենք թէ ինչպէս Հնդկաստանի ապստամբութիւնը 1857 թւին սպառեց մեր բոլոր պատերազմական ոյժերը։ Հնդկաստանում միշտ 60,000 եւրօպացի պահապան զօրք են մնում և այդ, իր հեռաւորութեան պատճառով, մեզ տկարացնում է Եւրօպայում իբրև պատերազմող տէրութիւն։ Ես չեմ կարծում որ լաւ քաղաքականութիւն լինի մեզ համար ստեղծել մի երկրորդ Հնդկաստանի կայսրութիւն։ Մեր հնդկական կայսրութեան ամենամեծ մասին տիրել ենք վերջին 70 տարիներում։ Մեր Հնդկաստանի պարտքը տարուց տարի աւելացրել ենք։ Այդ հաշւով, եթէ պատահական և անհաստատ եկամուտի մի աղբիւր չը լինէր Հնդկաստանում—ափիոնի վաճառականութեան համար եմ ասում—Հնդկաստանի ֆինանսների կանցլէրը սնանկութեան մօտեցած դրութեան մէջ կը լինէր այժմ։ Հնդկաստանը մեր ձեռքում է և մենք պարտաւոր ենք պահել նրան։ Բայց երբ մտածենք որ մենք արդէն երկրագունտի այդ կողմի 250 միլիօն մարդկերանց լաւ կառավարութեան համար պատասխանատու ենք, մի՞թէ ցանկալի է որ մեր ունեցած ոյժերը գործածենք մեզ աւելի պարտաւորացնելու համար անսահման պատասխանատուութիւններով, երբ ի նկատի ունենանք այդ նոր ձեռնարկութեան պատճառով լինելու ծախքերը և ժամանակի կորուստը։

«Ես Բերլինի դաշնագիրը լաւ եմ համարում որովհետև շատ աւելի լաւ է քան թէ պատերազմը։ Բայց ասիական ապահովութեան համար, ցաւում եմ որ պարտաւորված եմ ասել թէ այդ ամենավտանգաւոր բան է։ Ես յարձակվեցայ այդ կարգադրութեան վրա, ոչ թէ ի զուր բողոքած լինելու համար մէկ կատարված իրողութեան դէմ, այլ որովհետև կարծում եմ թէ ժամանակը շատ հեռու չէ որ հարկաւոր լինի նորից քննել բոլոր այդ կարգադրութիւնները։ Համոզված եմ որ երբ անգլիական ժողովուրդը հասկանայ թէ ինչ տեսակ պարտաւորութիւն ընդունել է իր վրա, կը վերադառնայ այն կարծիքին որ երկու տարուց առաջ ունէր այդ խնդրի վերաբերութեամբ։»

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—«Polit. Corresp.» լրագրին Կ. Պօլսից հեռագրում են, որ Բ. Դրան և անգլիական դեսպանի մէջ բանակցութիւններ են լինում անգլօ-թիւրքական դաշնագրութեան մի քանի կէտեր իրագործելու վերաբերութեամբ։ Սուլթանը մեծ նշանակութիւն է տալիս այն հանգամանքին, որ առանց նրա նախնական համաձայնութեան ոչինչ վերանորոգութիւններ չը մտցնվեն ասիական Թիւրքիայում։

—Լրագիրներին հաղորդում են, որ ռուսաց զօրքերը պատրաստվում են գրաւել Բեսարաբիա։ Այդ նպատակով ռուսաց զօրքերը յետ են քաշվում Դօբրուջայից դէպի Բեսարաբիա։ Ռումինական զինուորական մինիստրը դասաւորում է զօրքերը Դօբրուջա գրաւելու համար։

—Սերաեվօից լրագիրներին հեռագրում են՝ որ Հաջի Լոյա ապստամբեցրեց քաղաքի մահմետականներին Թիւրքաց կառավարութեան դէմ։ Տեղացիները ցանկանում են, որ Բօսնիան չուտով գրաւվի եւրօպական զօրքերով։

—Կ. Պօլսից լրագիրներին հաղորդում են, որ աւստրիական դեսպան, կոմս Զիչի, յայտնեց Բ. Դրան, որ Աւստրիան մտադիր չէ դաշնադրութիւն կապել Թիւրքիային Չէրնոգօրիայի և Սերբիայի դէմ պաշտպանելու նպատակով։

—«Times» լրագրին հեռագրիում են Բէլգրադից, որ օգոստոսի 22-ին իշխան Միլանի ծննդեան օրը և գահը բարձրանալու օրը կը յայտնվի Սերբիայի անկախութիւնը։ Այդ օրը Բէլգրադում մեծ հանդէս կը լինի։

—Հռոմից լրագիրներին հաղորդում են, որ կարդինալ Ֆրանկի վախճանվել է։

—Լօրդ Դէրբին պատրաստվում է մի գիրք հրատարակել արևելեան հարցին վերաբերութեամբ։ Այդ գրքի մէջ կաշխատի գլխաւորապէս ցոյց տալ թէ ինքը միշտ Անգլիայի առաջին պարտաւորութիւնն է համարել ոչինչ գրաւոր որոշում չանել արևելքի վերաբերութեամբ, առանց Ֆրանսիային յայտնելու իր որոշումը։ Լօրդ Դէրբին այդ գրքի մէջ կը հրատարակի բազմաթիւ տեղեկութիւններ, մինչև այժմ չը տպագրված, որոնք ցոյց կը տան թէ Կիպրոս կղզու գրաւելը արդէն վճռված էր մարկիզ Սալիսբիւրիի շրջաբերականի հրատարակվելուց ութ օր առաջ։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

ՎԻԷՆՆԱ, 27 յուլիսի (8 օգոստոսի)։ Անհետացած հուսարների թիւը պակասեց մինչև 45, որովհետև 25 մարդ վերադարձան գունդը։

ԼՈՆԴՕՆ, 28 յուլիսի (9 օգոստոսի)։ Ռուսաց զօրքերը սկսեցին գրաւել Վարնա բերդը։

ՎԻԷՆՆԱ, 28 յուլիսի (9 օգոստոսի)։ Աւստրիական զօրաբաժինը Վիրտեմբերգեան դուքսի հրամանատարութեան տակ, օգոստոսի 7-ին, Եայցէի մօտ վճռողական յաղթութիւն ունեցաւ ապստամբների վրա։ 9 ժամ տեւող արիւնհեղ կռւից յետոյ ապստամբները ամեն տեղ յետ են մղված։ Եայցէ ամրացած քաղաքը գրաւեց 7-դ զօրաբաժինը։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 20 յուլիսի։ «Правит. Вѣстн.» լրագիրը այսօր տպեց դաշնագիրը։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 29 յուլիսի։ Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 97¾ ր., երկրորդ 96⅜ ր., երրորդ 96⅛ ր., չորրորդ 95⅝ ր., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 233 ր., երկրորդ 233 ր. 50 կ., արևելեան 95¾ ր. ոսկի 7 ր. 98 կ.։ Ռուսաց 1 րուբլ Լօնդօնի վրա արժէ 25⅛ պէնս, ռուսաց 100 ր. Գերմանիայի վրա արժէ 215 մարկ, Փարիզի վրա 263 ֆրանկ 75 սանտիմ։ Տրամադրութիւնը ամուր է։

Կ. ՊՕԼԻՍ, 28 յուլիսի (9 օգոստոսի)։ Զինւորական խորհուրդը վճռեց Սաբրի-փաշային Արդահանը կորցնելու համար զրկել աստիճաններից և երեք տարի կալանաւորել։

ՀՌՕՄ, 28 յուլիսի (9 օգոստոսի)։ Լուր կայ, որ կարդինալ Նինա նշանակված է պետական քարտուղարի տեղը։ Նինա կը հետևէ Ֆրանկի կարդինալի քաղաքականութեանը։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 29 յուլիսի։ Եղանակը հիանալի է։

ԼՕՆԴՕՆ, 29 յուլիսի (10 օգոստոսի)։ «Daily News» լրագրին Կ. Պօլսից հեռագրում են, որ Բաթումի զինաւորված բնակիչները պատրաստվում են ընդդիմանալ քաղաքի ռուսաց զօրքերից գրաւվելուն։ Տեղական պետերը չորեքշաբթի օրը խորհրդակցում էին միմեանց մէջ։ Նոքա վճռեցին պատերազմել։ Երկու հազար լեռնական բնակիչներ կանգնած են Չուրուկսուի սահմանի վրա։ Թիւրքաց զօրքերը իրանց չէզոք են պահում։ Յուզմունքը սաստիկ է։

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

Ինձ յանձնված լինելով ԱԳՈՒԼԻՍԻ ԵՐԿՍԵՌ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ՎԱՐԺԱՊԵՏՆԵՐ վարձել, խնդրում եմ ցանկացողներին պայմանների մասին խօսելու դիմել «ՄՇԱԿԻ» խմբագրատունը. իսկ օտարաքաղաքացիք կարող են իրանց ցանկութիւնը յայտնել նամակով: Անյարմար համարվածներին չի պատասխանվի:

Յ. Մէլիք-Յակոբեանց

Օգոստոսի կէսից լոյս կը տեսնեն Ս. ՄԱՆԴԻՆԵԱՆԻ հետևեալ նոր աշխատասիրութիւնները՝

1) Ընթերցարան հայերէն լեզուի «ՆԱՀԱՊԵՏԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻ ԱՇԽԱՐՀ, երրորդ տարվայ ՈՒՍՄՈՒՆՔ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՄՈՒՆՔ» անունով.

2) «ՀԱՄԱՌՕՏ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ:»

Ցանկացողները ստանալ յիշեալ գրքերը իր ժամանակին կարող են դիմել «ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑԸ» կամ Զաք. Գրիգորեանի գրավաճառանոցը: 2—3

ԾԱԽՎՈՒՄ Է ԳՕՏՕՎԱԼՆԻԿ: 10% զեղջումն կը լինի խանութների գնից: Կօջօրսկայեա փողոց, տուն № 13, Տէր-Բարսեղեանց:

Պերճ Պռօշեանցը յայտնում է իր «ԿՌՈՒԱԾԱՂԻԿ» վիպասանութեան յարգոյ բաժանորդներին, որ գիրքը դուրս կը գայ մինչև օգոստոսի վերջը և այն ժամանակը ամէն ոք կը ստանայ իր համարը:

«ՃՈՐՏՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ ՎՐԱՍՏԱՆՈՒՄ» Գուստավ Քալանթարեանցինը, ռուսերէն լեզուով, ծախվում է Բերէնշտամի գրավաճառանոցում, Թիֆլիսում, Գօլօվինսկի պրօսպեկտի վրա: Գինն է 75 կոպ. փոստի ծախսով 80 կոպէկ: 1—6

ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԳԱԼԼԵՐԷՈՒՄ ԳՏՆՎՈՂ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹՈՒՄ ծախվում են ՍՊԻՏԱԿ ԲՈՒՄԱԶԷՅԱ վինուորականների չորերի համար արշինը 1 ր. և բարձր, ՌՈՒՆՍԻ չորերի համար և ՊԱՐՈՒՍԻՆ արշինը 50 կ., ՓՕՇԻՆԵՐ տարափոխիկ հիւանդութիւնների դէմ և ԽԻՆԱՅԻ ԲԱԼԶԱՄԵՆ (իւղ) $1\frac{1}{4}$ ր., ՍԱՊՕՆ 10 կ. և բարձր, ՑԻՏՐԱԴ մագնեզի $1\frac{1}{2}$ ր., ԲԻՍԿՎԻՏՆԵՐ 1 ր., և բարձր, ՖԻԼՏՐՆԵՐ 4-40 ր., երկաթեայ մահճակալներ 5 ր. և բարձր, աղօցներ 50 կ. և բարձր, ճանապարհի ԱՄԱՆՆԵՐ դիւժինը 3 ր., ԳՐԻՉՆԵՐ արղը 15 կ. և բարձր, ՌԷՎՕԼՎԵՐՆԵՐ 6 ր. և բարձր 1000 ասեղ 80 կոպէկ, արական ԹԱՄԲԵՐ 40 ր. և բարձր. ԻԳԱԿԱՆՆԵՐ 0 ր. և բարձր, ծածկոցներ, մակինտօշներ, երեխաների չորեր 4 ր. և բարձր, հիանալի վերարկուներ 12 ր. և աւելի, վերականգնող ՄԱԿՄԱՍՏԵՐ 2 ր., կօղպէքներ և պօղնօսներ 10 կ. և բարձր, ռօմ, կօնեակ, պօրտ-վէյն, խերես և անգլիական օղի $1\frac{1}{2}$ ր., ՊԱՆԻՐ չեստեր 60 կ. և բարձր: Շուտով կը լինի լաւ թէյ 1 ր. ֆունտը:

19—20

ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ

(ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԳԱԼԼԵՐԷՈՒՄ)

Վաճառվել սկսան հետևեալ նոր տպագրութիւնները՝

1. Նախակրթանք հայերէն գրաբար լեզուի, աշխատ. Գ. Արք. Այվազեան, հինգերորդ տիպ, ճոխացոյն քան առաջինները: Գիրքը նշանակված է իբրև սկզբնական ձեռնարկ գրաբար լեզուն սկսողների համար մեր ազգային ուսումնարաններում: Գինն է 40 կոպէկ. գումարով գնողներին զեղջումն կը լինի:

2. Ազատ երգեր. բանաստեղծութիւնք Գամառ-Քաթիպայի, տպագրութիւն «փորձ» եռամսեայ հանդէսի:—Սա մի փոքրիկ տետրակ է բաղկացած ընդամենը 8 հատ բանաստեղծութիւններից, որոնց մէջ հռչակաւոր բանաստեղծը եռանդուն խօսքերով յայտնում է ճնշուած հայերի հոգեկան մրմունջները և նոցա բողոքը դէպի իրանց կառավարողները, առաջնորդներն ու հարուստները. բողոքում է դէպի Եւրօպան, որ տարբերում է հայերին սլաւոններից: Ամէն մի բանասէր հայի բարոյական պարտաւորութիւնն է տարածել այս տետրակը ժողովրդի մէջ մեր հայաբնակ քաղաքներում, Գինն է 5 կոպէկ: Օտար քաղաքներից գումարով պահանջողներին զեղջումն կը լինի: Ծախվում է բացառապէս կենտրօնական գրավաճառանոցում:

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ ԶԱՔ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑԻ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

1. ԵՒՏՈՒՇԵՎՍԿԻ.—Ժողովածու թուաբանական խնդիրների յարմարեցրած հայ ուսումնարանների համար I մասն—ամբողջ թիւեր, 3-դ տպագրութիւն հիմնական փոփոխութիւններով և յաւելուածներով. փոխադրութիւն Մարտ. Սիմէօնեանց: 1878 թ. գինն է հատով առնողների համար 50 կ. գումարով—45 կ.:

2. ՈՒՍՈՒՄՆ ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻ առաջին տարի—գրել և կարդալ աշխատասիրութիւն Ղ. Աղայեանցի, գինն է 15 կ.:

3. ՈՒՍՈՒՄՆ ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻ ծնողաց և ուսուցիչների համար—Ղազար. Աղայեանցի. գինն է 20 կ.:

МАГАЗИНЫ ОТДАЮТСЯ ВЪ НАЕМЪ

ПО ОЧЕНЬ ДЕШЕВЫМЪ ЦѢНАМЪ

ВЪ ГАЛЛЕРЕѢ АРЦРУНИ.

ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԳԱԼԼԵՐԷՈՒՄ

ՇԱՏ ԷԺԱՆ ԳՆԵՐՈՎ ՎԱՐՁՈՎ ԵՆ ՏՐՎՈՒՄ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐԸ

ՔԱՐԱԾՈՒԽ „ԹՈՒԽՄԱՍՏԱՆ" ՇԱԽՏԻՑ

(ՀԱՆՔԻՑ), ՈՐ ԳՏՆՎՈՒՄ Է ՁԻԼՕԲԱՆԻ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆԻ ԿՈՒՐԱԼԷԲ, ԳԻՒՂՈՒՄ

ԸՆԿ. ՍԻԷՄԷՆՍ—ՀԱԼՍԿԷԻ

Ծախվում է ՇԷՆԻՆԳԻ ՊԱՎԻԼԻՕՆՈՒՄ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ՄԻԱՍԻՆ, ԱՄԲՈՂՋ ՎԱԳՕՆՆԵՐՈՎ, ԵՐԿԱԹՈՒՂՈՒ ԿԱՅԱՐԱՆԻՑ ՊՈՒԴԸ 25 ԿՈՊ., ԻՍԿ ՓՈՔՐ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՐԵԼԻ Է ԳՆԵԼ ՔԱՂԱՔԻ ՄԷՋ ԳՏՆՎՈՂ ՊԱՀԵՍՏԻՑ ՊՈՒԴԸ 28 ԿՈՊԷԿՈՎ:

КОНТОРА ГАЛЛЕРЕИ АРЦРУНИ

ОТКРЫТА КАЖДЫЙ ДЕНЬ КРОМѢ ВОСКРЕСНЫХЪ ДНЕЙ отъ 9 часовъ утра до 2 часовъ пополудни

ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԳԱԼԼԵՐԷԱՅԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ 9 ժամից մինչև 2 ժամ կէսօրից յետոյ բացի ԿԻՐԱԿԻ օրերից:

ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1. — Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Ց Ո Յ Ց — ԹԻՖԼԻՍ 1878.

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ (Յուլիսի 31-ին)

	Ր.	Կ.
Ոսկին (պօլուիմպերիալը)	7	95
Հին 82 պր. մ. արժ. 1000 մ.	1500	—
Հին 20 կ. 72 պր. 1000 „	1275	—
Վիգրիշնի 5% առաջի փոխառութեան տոմ. 100 „	233	—
Երկրորդ 5% վիգրիշնի „	235	—
Մարսելի կուրսը 267—	100	—
Լօնդօնի կուրսը Օդեսայի վրա	9	32
Վենայի կուրսը աժէ 121 գլ.	100	—
Դաւրեժի բարաթը	5	90
Առևտրական բանկի ակցիան 200 մ.	315	
Փօթի Թիֆլիսեան երկաթուղու ակցիան 125 մ.	101	—
Շաքարը բրօցկու	7	50
„ միւս տեսակը	7	40
„ չաքարաւազը	5	80
„ տրանզիտը	5	85
„ մաքուր վճարած	11	50
Բամբակը Երևանու Ամերիկայի սերմից	8	50
Միւս տեսակը հին սերմից	7	—
Բուրդը թուշի	8	—
„ թարաքամի	4	20
Ալիւր Շորագալու	1	40
„ Երևանի	—	—
Գարին	1	—
Մոմը բնաճարպի (стеар.)	12	80
Մետաքս Նուխվայ	180	—
Կախեթունը	100	—
Կոկոնը Նուխվայ (բօժ.)	40	—
Ֆրինգօնը (լաւը) Ագուլեաց	45	—
Կոֆէն մօկօի	25	50
„ լիվանի	23	50
„ մարտինկօյինը	18	—

ՀԵՌԱԳԻՐ

	Ր.	Կ.
Կովկասի և Անդրկովկասի քաղաքները	1	
Ռուսաստան	2	
Աւստրիա	3	
Անգլիա	4	
Գերմանիա	2	88
Ֆրանսիա	3	75

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՄԱՆԿԱԲԱՐՁԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

(Վէրայի վրա № 38)

Ծննդկանների ընդունելութիւնը ցերեկվայ և գիշերվայ ամէն ժամանակ, օրը 50 կոպէկ վարձով, իսկ չքաւորներին անվարձ: Առանձին սենեակներում ամիսը 30—50 ռուբլ: Կանանց հիւանդութիւնների բաժանմունքի մէջ վարձը ընդհանուր սենեակում 18 ռուբլ, իսկ մասնաւոր սենեակներում 30 ռուբլ ամսական:

Երթևեկ հիւանդ կանանց և երեխաների ընդունելութիւնը ամէն օր, բացի կիրակի օրերից, $9\frac{1}{2}$ մինչև 11 ժամ առաւօտեան: Բժշկապետ Ատնօվ:

ՓՕԹԻ-ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Թիֆլիսից մինչև Փօթի (ճանապարհորդների գնացքը) 9 ժամին 21 րօպէ առաւօտեան: Մինչև Միխայլօվօ (խառն գնացքը) երեկոյեան 5 ժամ. 18 րօպէ.

	առաւօտ.	երեկոյեան
Թիֆլիսից	9. 21	5. 18
Գորի	11. 58	9. 43
Միխայլօվօ	1. 29	11. 57
Րիօն	6. 47	
Փօթի	9. 40	

	առաւօտ.	
Փօթիից	9. 13	
Րիօն	12. 13	
Միխայլօվօ	5. 39	1 37
Գորի	7. 5	4 8
Թիֆլիս	9. 31	7 56

Թիֆլիս գալիս է առաջին գնացքը երեկոյեան 9 ժ. 31 ր. երկրորդը՝ առաւօտեան 7 ժ. 56 ր.

Տեղերի գինը՝ Թիֆլիսից

	I կլաս.	II կլ.	III կլ.
Մցխէթ	90	68	38
Գորի	3. 20	2. 40	1. 33
Սուրամ	5. 22	3, 92	2, 18
Րիօն	9.	6. 75	3. 75
Փօթի	13. 1	9. 75	5. 42

ՓՕՍՏ

Ամէն տեսակ թէ նամակներ, թէ լրագիրներ և թէ ծանր փոստ ամէն տեղ ուղարկելու, ընդունվում են ամէն օր, առաւօտեան 8 ժամից մինչև 1 և կէսօրից յետոյ 3 ժամից մինչև 7: Իսկ կիրակի օրերը հասարակ նամակներ մինչև 10 ժամ առաւօտեան և 3—7 երեկոյեան:

Ռուսաստանից և Արտասահմանից փոստը ստացվում է Թիֆլիսում ամէն օր: Բաքուի տրակտից՝ երեքշաբթի և շաբաթ օրերը: Երևանի տրակտից՝ երկուշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ: Փօթի-Թիֆլիսեան երկաթուղուց ամէն օր: Նուխու տրակտից՝ չորեքշաբթի և կիրակի: Ելիզավետպօլի տրակտից՝ երեքշաբթի և շաբաթ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ	կօպ.
Բաց նամակը արժէ	4
Ռուսաստան և Եւրօպայի բոլոր երկիրները նամակը արժէ	8
Ամէրիկա	8
Պարսկաստան	8
Հնդկաստան	70
Եգիպտոս	27

ԲԺՇԿԱՆՈՑ

Հիւանդների ընդունելութիւնը առաւօտ 9 ժամից մինչև 1 կէսօրից յետոյ:

Երկուշաբթի. վէրմիշէվ և Գօրալեվիչ ներքին հիւանդութիւններ, Քուչարեանց վիրաբուժական և ականջի հիւանդութիւններ:

Երեքշաբթի. Վէրմիշէվ ներքին հ. Րէյխ աչքի հ. 9—11 ժամ, Ա. Բախուտով կանանց, երեխաների հ. և մանկաբարձութեան:

Չորեքշաբթի. Վէրմիշէվ ներքին հ. Բակստ կրծքային և ջղային:

Հինգշաբթի. Վէրմիշէվ ներքին հ. Գավրօնսկիյ կանանց և մանկաբարձութեան, 9—10 ժամ, Բակստ վեներական և կաշու հ. Օբրէխտ ատամնացաւեր:

Ուրբաթ. Վէրմիշէվ ներքին հ. Բախուտով մանկաբարձութեան, կանանց և երեխաների հ. Քուչարեանց սիֆիլիտական և միզային գործարանների հ.

Շաբաթ. Վէրմիշէվ ներքին հ. Րէյխ աչքերի հ. Բակստ կրծքային և ջղային հիւանդութիւններ:

«ՄՇԱԿԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ. Հեղին. Նամակը չենք տպի: Նիւթը շատ հնացած է:

—ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ. Գ. Կ. Գրեցէք մի ուրիշ նամակը, առաջինը յարմար չէ տպելու համար:

—ՌՕՍՏՕՎ (Դօնի վրա). Իվան Մաղավուզով. Միթէ դուք կարծում էք, որ 900 բաժանորդների մէջ մենք պէտք է որոնենք ձեր հասցէն, թէ ո՛ր քաղաքումն էր ապրում պ. Մաղավուզով: Մենք ձեր հասցէն չենք փոխի մինչև չը յայտնէք, թէ առաջ ո՛րտեղ էիք ստանում:

—ԲԱԳՈՒ. Օ. Ստացանք նամակը: Կը տպենք հետևեալ համարներից մէկում:

—ԲԵՐԼԻՆ. Ա. Ա. Բոլորը ճշդութեամբ ստացանք, բացի «Vossische Zeitg.» լրագրի համարից:

Дозволено Цензурою 31 Іюля 1878 г. Тифлисъ
Типографія Мартиросіанца
Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ